

## ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ Բ. ՕՇԱԿԱՆԻ

Բ. Օշական ծնած է Պրուսա, Պոլսէն 100 քիլոմէթր հեռաւորութեամբ քաղաք մը, 9 Դեկտեմբեր 1883ին:

Իր ծնողքը, քաղաքամերձ զուտ հայաբնակ գիւղէ մը (Սէօլէօզ), հողագործի բանուորներ էին, ամառը քաղաք, ձմեռը գիւղը: Մայրը՝ մետաքսի մանարաններու մէջ, հայրը՝ օտարներու պարտէզներուն վրայ կ'աշխատէին: Աննշան թուող կենսագրական այս մանրամասնութիւնը ունեցած է սակայն ճակատագրական նշանակութիւն Օշականի գրական խառնուածքին կազմաւորման վրայ:

Օշականի գրականութեան մէջ գիւղը եւ փաղաքը բոլոր բովի են, կատարեալ հարադասութեամբ մը, քանի որ իր ընկալուչ տարիները, ինչպէս ինքը կ'անուանէ մանկութիւնն ու պատանեութիւնը, անցած են քաղաքին ու գիւղին մէջ, հաւասար բաշխումով: Պրուսան գերազանցապէս թուրք քաղաքն էր, այս դարուն սկիզբը, ոչ միայն իր յիշատակարաններով, այլեւ բարբերով, մարդկային կերպարաններով: Օշականի գործին մէջ թուրքը կու գայ այս յատակէն: Հայերը հոն հանգչած գաղութ մը կը կազմէին, թրքախօս բայց խորահաւատ: Օշականի գիւղը, Ակնայ կողմերէն գաղթականութիւն մը, կը պահէր բարբառային հարադասութիւն, թուրքէն շատ քիչ ազդուած բարբեր: Օշականի գործին մէջ հայը կու գայ այս գիւղէն, ուր անշուշտ մեր հայրենիքին գեղջկական նկարագիրները չէին կրնար ըլլալ տիրական:

Անոր մանկութիւնը թշուառութեան միակատուր պատմութիւն մըն է: Հնգամայն՝ որը է անիկա հօրմէն: Մայրը կ'առնէ իր մանկամարդ թաղուկներուն վրայ ընտանիքին հոգը, իրմէն դուռն երկու եղբայրներով ու կոյր հօրաբայրով մը ծանրացած: Անիկա իր հանգիստի ցիրակներն ալ ստիպում է յատկացնել լուսացարարութեան, հարուստ տուներէ ներս օրավարձով աշխատանքի: Այս մանրամասնութիւններն ալ կը ծառայեն անոր գրականութեան խորունկ թախծութիւնը բացատրելու:

Անոր գիւղը ամէն տարի կը դարձանէ քաղաքէն սա զրկանքները, քանի որ վեց ամիս, ձմեռը, անոր ընտանիքը գիւղ կը դառնար, քաղաքը աշխատանքի դադարէն: Այս թրեւեկները կ'անդրադառնան անոր առողջութեան, ու մանաւանդ կրթութեան: Պրուսայի ազգային վարժարանին մէջ ան կը ընդունէ Ե. եւ Զ. դասարաններուն ընթացքը: Իր բացառիկ յիշողութիւնը կը միջամտէ որպէսզի ազգին կողմէ դրկուի Արմաշ, ուր տարի մը աշակերտուլէն վերջ Դուրեան Սրբազանին՝ կը ձգէ վարժարանը 1900ին: Այդ տարին աւելորդ չէր անցուցած: Հիմն էր դրած իր Ֆրանսերէնին եւ Գերմաներէնին, քառարանի «հարուածներով», ինչպէս կ'ըսեն:

Ուսուցիչ՝ իրենց գիւղը, Նոյն տարին: 1902ին Արեւելք օրաթերթին մէջ իր առաջին պատմութեամբ — վերցուած՝ վարժապետի մը կեանքէն — պատճառ կ'ըլլայ իր պաշտօնագրկութիւն: Կ'անցնի մերձակայ գիւղ մը՝ Մարմարմըզ, Նոյն պաշտօնով: Գիւղական ուսուցչի սա տարիները անոր կը մանչնեն իր ժողովուրդը, իր վերքերով, ցաւերով, տկարութիւններով ու արժանիքներով: Ան կ'ապրէր խոնարհներուն հետ, դրսւտահոյ ընտանեութեամբ մը: Իր անդրանիկ պատմութեանքները, որոնք յետոյ ընդհանուր վերնախիւր առին Խոնարհներ, ան ապրած է առանց այլեւայլի: Բոլորն ալ վաւերական մարդեր էին այդ պատմութիւններուն հերոսները:

Սահմանադրութեան վերահաստատումը (1908) գայն կ'արտօնէ շփման մտնելու Պոլսը հետ ուրիշ, այսինքն որուն գրական շրջանակներէն, զինքը հեռու պահած էր իր անդրանիկ դառնութիւնը: Կ'աշխատակցի Ազգայի շարաթաթմէթին (1109): Տարի մը վերջ Ազատամարտ օրաթերթին գրական յաւելումը անոր պատմութիւն յայն կը բանալ իր էջերը: Հոն են լոյս տեսած Մատնագիւ Նւան, Տոպիքը, Տոպսանը, Պաղոսն, որոնք անոր անունը ազատագրեցին սկսնակի տկարութիւններէն:

1911ին Մալկարա, ուր կը կարդայ Արտաշէս Յարութիւնեանի ընտիր մատենադարանին գրեթէ բոլոր գիրքերը, ինչպէս առկէ առաջ Պոլսէն գիւղ կը բերէր Շաւարշ Միսաքեանէն Ֆրասեանքէն հանդէսներ: Մալկարան Օշականի մտքին մէջ ուրիշ այ հանգամանք մը ունի, իր գրական արեւելումը ճշդող: Արտաշէսի գիրքերուն մէջէն գտած էր Տոսթոյեւսքին:

1912ին Պոլիս՝ ուսուցչութեամբ: Հանդէսներու, տարեգիրքերու մէջ (Հայ Գրականութիւն՝ Իզմիր, Շանք՝ Պոլիս. տարեգիրքեր՝ Գառու՝ Մոսկուա: Հայրենի Տարեգրոյ՝ Պոլիս), անիկա իր պատմումին եւ զեղջուկ պատկերներուն կ'աւելցնէ քննադատական ալ նշմարանքներ: Նոր, աննկատ, յարծակողական իր դատումները հին ու ժամանակակից դէմքերու եւ գործերու վրայ կը դառնան ուշադրաւ: 1914ին՝ Մեհեան ամսեայ հանդէսը, որուն խմբագրութիւնը կը բաղկանար Դ. Վարուժանէ, Գեղամ Բարսեղեանէ, Կոստան Զարեանէ, Ահարոնէ եւ իրմէ, անոր գրականութեան կու տայ որոշ նկարագիր: Հանդէսը հիմնողները կ'առաջադրէին Վիւր Հայ Զոգիլն, Պոլսէն ու Թիֆլիսէն անդին:

Առաջին Մեծ Պատերազմին, անիկա կ'անցնէ փախստականի չորս տարիները, այս անգամ ճանչնալու համար իր բուն ժողովուրդը, դարձեալ իր մեղքերով ու արժանիքներով: Ապրիլ 24ի ձերբակալութիւններէն կը գտնէ կերպը փախուստի եւ ի դերեւ կը հանէ ոստիկանութեան բոլոր փորձերը զինքը ձերբակալելու: Թալէսքի ոստիկանութեան հետ իր շփումները ունին ծայր աստիճան օրամարի նկարագիր: Ոստիկանութիւնը արժանապատուութեան հարց է ըրած իր ձերբակալումը: Պոլսոյ մէջ ամէնօրեայ խուզարկութիւններ այդ օրերուն պատճառներ էին, որպէսզի ձերբակալուին իր տարիքէն բոլոր երիտասարդները: Այսպիսով է որ յաջողած են զինքը Ց անգամ ձեռք անցնել, բայց մինչեւ ոստիկանութեան կարելոր կեդրոն մը, ան իր կարգին յաջողած էր ազատել իր մահապարտի գլուխը, աներեւակայելի յանդգնութեամբ փախուստներով:

1918ի Յունուարին, Դուրեան Սրբազանէն տրամադրուած գումարով մը անիկա կը կաշառէ ոստիկանութիւնը որ այլեւս հայ մտաւորականութիւնը ընթացնելու իր դերը աւարտած էր եւ կ'ուզէր քանի մը նմա՞յ պահել: Մնացորդացի մէջ Օշական տուած է տիպարը Թուրք փաշային, ընդարձակ խօսակցութեան մը մէջ (Արիւնի ճամբով): Փետրուարին կ'անցնի Պուլկարիա՝ Գերման սպայի տարագով: Վտանգին, մահուան, թշուառութեան հետ սա մտերմութիւնը անոր մեծ գործերուն (սպազայ) բարեխառնութիւնը պիտի տար:

1919ին՝ Պոլիս: Միշտ ուսուցչութիւն: Կը դասախօսէր հայ գրականութիւնը բոլոր երկրորդական վարժարաններուն մէջ այդ քաղաքին: Կը մասնակցի գրական շարժումին, օրաթերթի եւ հանդէսի մէջ հէքեաթներով, պատմուածքներով, քննադատութեաններով: 1922ին կը բեմադրէ Նոր Պսակը ու կը հիմնէ Բարձրակմէր (ամսօրեայ կաններով): 1922ին կը բեմադրէ Նոր Պսակը ու կը հիմնէ Բարձրակմէր (ամսօրեայ կաններով), ուղբացեալ Գեղամին եւ Վարուժանին տեղ ընկեր ունենալով Շահան Պէրհանն ու Գեղամ Գալաֆեանը (Ահարոն Թէեւ ազատուած՝ Իզմիր էր)՝ Զարեանին հետ դարձեալ:

Նոյն տարուոյ Զոկտեմբերին՝ դարձեալ փախուստ Պուլկարիա: 1924ին՝ Եգիպտոս, 1926ին՝ Կիպրոս, 1934ին՝ Երուսաղէմ: Միշտ ուսուցիչ եւ միշտ գրող: 1937ին՝ սրտի կաթուած ու Փարիզ՝ իր հայրենակիցներէն տրամադրուած միջոցներով՝ դարձնումի:

Օշական (բուն մականունով Բիւֆէնեան) իր ալքերը փակած է իր կեանքի 65րդ տարին հազիւ թեւակոխած, 1948 փետրուար 17-18 լուծցող գիշերին, արտի սուր ու ծանր ազնապի մը հետեւանքով, Հալէպի մէջ, ուր մեկնած էր՝ արժամաբար հեռաժանր ազնապի մը հետեւանքով, Հալէպի մէջ, ուր մեկնած էր՝ արժամաբար հեռաժանր ազնապի մը հետեւանքով, Հալէպի մէջ, ուր մեկնած էր՝ արժամաբար հեռաժանր ազնապի մը հետեւանքով, Հալէպի մէջ, ուր մեկնած էր՝ արժամաբար հեռաժանր ազնապի մը հետեւանքով: